

13. Мамутов В.К. Развитие хозяйственного законодательства и хозяйственно-правовой мысли в современной Украине: Науч. доклад /Ин-т экономико-правовых исследований НАН Украины. –Донецк, 2004. –40 с.

14. Знаменський Г.Л. Пріоритет спеціальних законів як загальноюридичний принцип // Юридичний вісник України. –22-28.03.2003.

15. Паршич Я.Е. Комментарий к Закону Российской Федерации «О защите прав потребителей». –М.: Норма, 2007. –560 с.

16. Теория государства и права /Под ред. С.С. Алексеева. –М.: Юрид. лит., 1985. –497 с.

17. Иоффе О.С., Толстой Ю.К. Новый гражданский кодекс РСФСР. –Л.: Изд-во Ленинградск. ун-та, 1965. –198 с.

18. Дем'янець С. Правове регулювання захисту прав споживачів // Практика. –2006. –№ 11. –С.98-102.

19. Защита прав потребителей // Сборник нормативных документов (с изменениями и дополнениями по со-

стоянию на 1 февраля 2006 года) /Сост.: Сиропец Т.В. –Х.: Консум, 2006. –160 с.

20. Севастопольская газета // Защита прав потребителей [Электронный ресурс]. –Режим доступа: <http://gazeta.sebastopol.ua/2006/08/09>.

21. Овчаренко Р.В. Новая редакция Закона Украины «О защите прав потребителей» // Экономика и право. –2006. –№ 1. –С.85-86.

22. Постановление Кабинета Министров Украины “Перечень товаров надлежащего качества не подлежащих обмену (возврату)” от 19.03.1994 г., № 172 // Кройтор В.А. Защита прав потребителя. –Харьков: АО «Бизнес Информ», 1996. –320 с.

23. Комментарий к Закону Российской Федерации «О защите прав потребителей» (постатейный) /Под ред. А.М. Эрделевского. –М.: Юристъ, 2006. –461с.

Надійшла до редакції 25.11.2007

ЗВЕРЕВА Е.В. НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ РЕГЛАМЕНТАЦИИ ПРАВ ПОТРЕБИТЕЛЯ В СЛУЧАЕ ПРИОБРЕТЕНИЯ ТОВАРА НЕНАДЛЕЖАЩЕГО КАЧЕСТВА

Рассмотрены права потребителей в случае приобретения товара в регламентации Гражданского кодекса Украины и закона «О защите прав потребителей», что позволило выявить противоречия и предложить пути их устранения, основываясь на опыте Российской Федерации

***

ZVEREVA E.V. SOME QUESTIONS OF THE REGULATION OF RIGHTS OF THE CONSUMER IN CASE OF PURCHASE OF THE GOODS OF INADEQUATE QUALITY

The rights for users are considered in the case of acquisition of commodity in regulation of civil code of Ukraine and law «On defense of rights for users», that allowed to expose contradictions of way of their removal based on experience of Russian Federation.

С.О. ІВАНОВ

Хмельницький університет управління та права

УДК 347.19

ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ДЕРЖАВИ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ¹

На підставі аналізу суб'єктного складу відносин, співвідношення правосуб'єктності держави та державних установ, можливості встановлення взаємовідносин між цими суб'єктами та їхнього змісту доводиться багатоособовість органів державної влади у цивільних відносинах.

Відповідно до п.1 ст.170 ЦК України держава набуває і здійснює цивільні права та обов'язки через органи державної влади у межах їхньої компетенції, встановленої законом. У той же час згідно із чинним законодавством України центральні органи виконавчої влади (міністерства) визнаються юридичними особами (п.11 Загального положення про міністерство, інший центральний орган держа-

вної виконавчої влади України [1]). З цього приводу, у правозастосовчій сфері часто виникають складності із кваліфікацією дій органів державної влади у цивільних відносинах. В одних випадках органи державної влади діють від імені та інтересах держави, здійснюючи її права (у порядку п.1 ст.170 ЦК України), а тому стороною цих цивільних відносин виступає держава. В інших випадках, зазначені суб'єкти публічного права використовують наданий законодавством статус юридичної особи виступають від свого імені, набуваючи цивільних прав та обов'язків як само-

¹ Первинна рекомендація з напрямку досліджень: канд. юрид. наук Білоусов Ю.В. (ХУУП)

стійні учасники цивільних відносин. Внаслідок того, що держава та органи державної влади виступають суб'єктами одних і тих самих цивільних відносин, виникає питання про суб'єктний склад цих відносин, про співвідношення їх правосуб'єктності, про можливість встановлення взаємовідносин між цими суб'єктами права та їх зміст, розв'язанню якого присвячена ця стаття. Юридична кваліфікація дій органів державної влади в цивільних відносинах має велике практичне значення. Від цієї кваліфікації залежить, зокрема, вирішення питань визначення сторін укладеного правочину (стороною цього правочину є держава, що є підставою зарахування в склад нерозподіленого фонду всього отриманого за цим юридичним фактом або безпосередньо орган державної влади, як учасник цивільних відносин); суб'єкта несення цивільно-правової відповідальності (ним виступає орган державної влади чи сама держава). При цьому розгляд наведеної проблематики носить не тільки теоретичний, але й вузько-прикладний характер, на якому акцентується увага у листі Вищого арбітражного суду України "Щодо відповідальності юридичних осіб, за якими майно закріплено на праві оперативного управління" (абз.6 п.1) [2] та ін.

Питання правового аналізу статусу органів державної влади під час їхньої участі у цивільних відносинах піднімалися в роботах С.М. Братуся [3, с.178-179], О.А. Пушкіна [4, с.9-22], Р.Й. Халфіної [5, с.168-170], а також у сучасній юридичній цивілістичній науці (В.І. Борисова [6, с.10], І.В. Спасибо-Фатєєва [7, с.119], А. Головізнін [8, с.64] та інші), однак консенсус при їх вирішенні не відбувся.

Розв'язок наведеної вище проблематики стосовно визначення цивільно-правового положення органів державної влади ми пов'язуємо із встановленням у конкретних цивільних відносинах різновиду моделі участі держави у цивільних відносинах. Тому метою цієї статті виступає визначення оптимальної моделі здійснення цивільних прав держави через органи державної влади на основі сучасного стану українського законодавства, а також висновків цивілістичної науки.

В науці цивільного права можна віднайти згадки про дві форми (моделі) виступу держави в цивільному обороті: безпосередня (або моністична) та опосередкована (або плюралістична) [9, с.225-253; 10, с.12]. У питаннях участі держави ("системи") та органів державної влади (її "частин") в цивільних відносинах розрізняється участь частин "системи", які діють від її імені — безпосередня участь держави; та опосередкована участь "системи" за допомогою участі у цих відносинах частин "системи", які діють від власного імені. Зазначене зрештою призводить до висновку про участь у цивільних відносинах як "системи" - держави, так і її "частин" - органів державної влади [3, с.169]. Вказані підходи до участі держави у цивільних відносинах знайшли своє відображення в нинішньому цивільному законодавстві України. Зокрема, у ст.167 ЦК України виділяється безпосередня участь держави, яка "діє у цивільних відносинах на рівних правах з іншими учасниками цих відносин" (п.1 ст.167 ЦК України); та участь держави через утворені нею організації: юридичні особи публічного права (п.2 ст.167 ЦК України) та юридичні особи приватного права (п.3 ст.167 ЦК України) - опосередкована участь.

Про безпосередню участь держави в цивільному обороті можна вести мову, якщо "стороною цивільного правовідношення виступає саме держава, а не певний окремий державний орган" [11, с.238] або "певна державна організація" [12, с.26]. Незважаючи на те, що держава реалізує свої права через органи державної влади та інші організаційні утворення, в цьому випадку "учасником цивільних правовідносин станеться саме публічно-правове утворення в цілому - держава" [13, с.108; 14, с.138] або "казна" (фіск) [10, с.20].

Передумовою участі держави в якості окремої особи в цивільних відносинах є потреба у реалізації її власних інтересів, що закріплюються у нормативному порядку. В їх основі є потреба у здійсненні загальнодержавних (політичних, економічних, соціальних та інших) дій, програм, спрямованих на захист суверенітету, територіальної цілісності, гарантії її економічної, інформаційної, екологічної безпеки, охорони змілі як національного багатства тощо (ст.ст.11-17 Конституції України).

Держава, як окремий учасник цивільних відносин, володіє матеріальним субстратом (виступає суб'єктом власності, ст.326 ЦК України), має відокремлене майно у вигляді частини загальнодержавного майнового фонду, не розподіленого між окремими державними організаціями - юридичними особами [15, с.30; 16, с.44]. Стосовно відокремленого майна держави - учасника цивільних відносин маються на увазі, перш за все, кошти державного бюджету (ст.1 Закону України "Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти" [17]) або "кошти державної скарбниці" [18, с.136]. Крім державних коштів, майновою основою участі держави в цивільних відносинах виступає інше майно нерозподіленої частини загальнодержавного фонду [3, с.171] (наприклад, об'єкти державного резерву, золотовалютні резерви, алмазний фонд). Вказане майно може бути об'єктом стягнення кредиторів держави-власника по її зобов'язанням.

Про реалізацію державних інтересів (потреб) в цивільних відносинах йдеться, зокрема, під час розміщення та виконання державного замовлення. (п.1 ст.1 Закону України "Про державне замовлення для задоволення пріоритетних державних потреб" [19]). "В ситуації держзамовлення, зокрема, підрядних робіт для державних потреб, мова йде про участь у цивільному обороті держави, а орган держави є лише номінальним учасником, незважаючи навіть на правовий статус цього органу, як юридичної особи" [20, с.179]. "Ці договори направлені на задоволення певних державних потреб, а не конкретних потреб органів державної влади. Тому їх стороною - покупцем товарів в дійсності є публічно-правове утворення (держава), а не той або інший орган влади" [21, с.4-5]. Участь держави стороною цивільних відносин спостерігається також: в немайнових відносинах (набуття нею у встановленому законом порядку прав інтелектуальної власності); в речових правовідносинах (з приводу здійснення права державної власності); в недоговірних відносинах (у випадках, передбачених ст.ст.1161, 1773, 1174, 1175, 1176, 1177, 1207 ЦК України); держава також виступає гарантом збереження вкладів і цінних паперів фізичних осіб у Державному ощадному банку України (ч.2 ст.57 Закону України "Про банки і банківську діяльність" [22]); стороною договору застави (ст.11

Закону України "Про застава" [23]); володільцем корпоративних прав [24]; емітентом та держателем цінних паперів: облігацій державної позики, акцій, приватизаційних сертифікатів та інших цінних паперів, які випущені від імені держави (ст.2 Закону України "Про цінні папери та фондовий ринок" [25]) та в ряді інших випадків.

У наведених вище цивільних відносинах, для розв'язання покладених законодавством завдань процес волевотворення реалізує держава, як суб'єкт права, а її органи державної влади реалізують акти волевиявлення (відбувається здійснення цивільних прав держави - особи її "органами"). Цивільна дієздатність держави, як учасника цивільних відносин означає здатність реалізувати наявну правоздатність її власними діями, а не діями її органів - окремих осіб. Цивільно-правовий статус держави можна за аналогією співставити із статусом юридичної особи, цивільну дієздатність якої реалізують її органи (ст.92 ЦК України). Наведена норма права про дієздатність юридичної особи дозволяє зробити висновок, що за нинішньою доктринаю права отримала підтримку концепція про виступ у цивільних відносинах від імені та інтересах юридичної особи неправосуб'єктних її органів, як складових частин. Органи юридичної особи є невід'ємною складовою частиною юридичної особи [26, с.274; 27, с.13], які виробляють і здійснюють волю юридичної особи. "Органи юридичної особи діють в якості самої юридичної особи" [28, с.22].

З цього можна зробити висновок, що органи державної влади, виступаючи як "органи" держави, не є при цьому окремими особами права, а виражають волю держави. Стороною цих відносин виступає держава. В даному випадку, незважаючи на те, що за органами державної влади проголошена можливість мати власну цивільну правосуб'єктність юридичної особи, вказана властивість в цих відносинах не проявляється. Спостерігається ситуація, коли "дії органів - це дії самих публічно-правових утворень" [15, с.284]. "Держава, як суб'єкт цивільного права, приймає участь у цивільних відносинах через систему лише тих своїх державних органів, котрі в цих правовідносинах не користуються правами юридичної особи або взагалі не є юридичними особами. Їх дії - це і є дії самої держави" [29, с.40]. "Відносини між державою та її органами це відносини частини і цілого" [30, с.85]. Органи державної влади при здійсненні прав та інтересів держави діють у межах компетенції, встановленої актами, що визначають їх правовий статус.

Реалізація інтересів держави органами державної влади - окремими учасниками цивільних відносин передбачено у ст.173 ЦК України, де окрім фізичних та юридичних осіб в якості *представника* держави за спеціальним дорученням згадуються вказані особи. В цьому ракурсі доцільно згадати, що в інституті представництва представник для реалізації волі особи, що представляється, використовує *свою правосуб'єктність* (повинен виступати окремою "стороною" відносин - п.1 ст.237 ЦК України), надолужуючи відсутність цієї правосуб'єктності або зможі її прояву зі сторони особи, що представляється.

Поряд з безпосередньою формою участі держави у цивільних відносинах законодавством у п.2, 3 ст.167 ЦК України закріплюється опосередкована форма участі (плюралістична модель). Метою встановлення вказаної форми участі є створення умов належного виконання зна-

чного, прописаного у нормативному порядку, обсягу поставлених перед державою завдань, коли остання з цією метою делегує частину своїх повноважень спеціально утвореним державним організаціям [9, с.229; 31, с.79]. "Реалізація державних функцій завдяки формі юридичної особи, відокремленої від казни є зручною з точки зору цільового використання майна і управління ним" [32, с.38]. Цим самим держава, як засновник юридичної особи перекладає тягар утримання свого майна на іншого суб'єкта права, а також зменшує число випадків своєї безпосередньої цивільної відповідальності. У випадках опосередкованої участі держави у цивільних відносинах остання не здійснює безпосереднього свого волевиявлення у цих відносинах, а делегує це право створеним нею окремим особам. Як наслідок, замість одного суб'єкта права - держави - в цивільному обороті виступає багато економічно самостійних юридичних осіб (казених підприємств і установ), які здійснюють управління частиною державної власності [21, с.7].

Про форму участі держави в тих цивільних відносинах, учасниками яких виступають засновані державою особи, можна вести мову тому, що вказані суб'єкти права, у які б відносини не вступали, завжди приховують за собою одного й того ж суб'єкта - державу [33, с.83]. "За кожним державним органом стоїть один суб'єкт - держава, взята не в єдності своїх функцій, а діюча лише на певній ділянці соціалістичної системи" [34, с.139]. Особливістю осіб публічного права є те, що в них не відбулося остаточне відділення засновника - держави від створеної ним організаційного утворення. Держава продовжує виступати власником майна, на базі якого діють вказані юридичні особи публічного права і в цьому сенсі стоїть за кожним правочинном, нею вчиненим, навіть вчиненим від їхнього імені [9, с.225]. Набувачем або споживачем їх результатів діяльності у кінцевому рахунку стає держава. Відтак, держава вправі впливати на лінію поведінки створених нею осіб у цивільних відносинах, зокрема, прописуючи в статуті мсту їх діяльності, володіючи правомочностями по їх ліквідації, а також у встановленому законом порядку несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями цих осіб. Поза сферою виконання поставлених у публічному порядку завдань юридичні особи публічного права (органи державної влади) функціонувати не можуть. "У результаті визнання відповідних бюджетних організаційних утворень юридичними особами відбулося не тільки звуження сфери безпосередньої участі казни в цивільних відносинах, але й сама казна почала приймати участь в цивільному обороті, як правило, лише за посередництвом виступу в ньому від її імені самостійних юридичних осіб" [21, с.3].

Теза про виступ органів державної влади, як окремих учасників цивільних відносин - юридичних осіб актуальна була за радянські часи [35, с.65; 36, с.54]. Актуальні вказані думки й нині, зокрема, "державні органи є суб'єктами цивільно-правових відносин, для чого вони і визнаються публічними юридичними особами" [6, с.10; 21, с.4-5].

Особливість участі органів державної влади у цивільних відносинах полягає в тому, що "для державного органу здійснення його права є в той же час й обов'язком перед державою, як обов'язки *sui generis*" [16, с.46]. Відтак, "права органа - це такі права, які він зобов'язаний реалізувати при відповідних обставинах" [37, с.46]. Прояв на-

веденої тези, зокрема, спостерігається під час здійснення повноважень щодо здійснення речових прав держави, коли органи державної влади, як суб'єкти публічного права не вправі відмовлятися від прав на майно, що передається державою для здійснення управління. "У суб'єктивних абсолютних правах право може бути одночасно й обов'язком" [38, с.34-35]. У процесі виконання обов'язків перед державою із здійснення управління державним майном в органів державної влади виникають й кореспондуючі їм обов'язкам майнові права. З приводу реалізації покладених перед державними органами завдань, окрім здійснення речових прав держави участь цих суб'єктів права у цивільних відносинах обумовлюється також необхідністю виступу у договірних відносинах та у недоговірних зобов'язаннях.

У наведених вище випадках участі органів державної влади у цивільному обороті зазначені особи, як окремі учасники (юридичні особи), діють на основі переданого державою майна, володіють зовнішньою та внутрішньою автономією від інших осіб (в тому числі від інших суб'єктів публічного права), ставлять за мету реалізацію власних інтересів у вигляді створення належних матеріальних умов виконання поставлених перед ними державою завдань.

Такі спостереження призводять до висновку про багатосуб'єктність органів державної влади у цивільних відносинах (подвійність, дуалізм їх цивільно-правового статусу, наявність двох окремих "правових модусів" їх правового положення) [39, с.86-88; 40, с.25-26]. Ця багатоособовість органів державної влади у цивільних відносинах пов'язується складністю їх правової природи. В органі державної влади зосереджені дві іпостасі. За своєю сутністю (публічно-правовою характеристикою) всі органи державної влади реалізують інтереси держави у відповідній сфері (в цих випадках зазначені суб'єкти публічного права діють від імені та інтересах держави, як її складова частина і їх правовий статус визначається в гл.9-11 ЦК України). Інший правовий статус органів державної влади пов'язується потребою цих організаційних утворень під час реалізації покладених завдань на постійній основі у задоволенні власних потреб в ресурсному забезпеченні своєї діяльності. З цього приводу законодавством органи державної влади визначаються юридичними особами, на які розповсюджуються загальні норми, що регулюють правовий статус юридичних осіб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Указ Президента України «Загальне положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади України» від 12.03.1996 р., № 179/96 // Урядовий кур'єр. -28.03.1996. -№ 58-59.
2. Лист Вищого арбітражного суду України «Щодо відповідальності юридичних осіб, за якими майно закріплено на праві оперативного управління» від 27.06.2001 р., № 01-2.2/165 // Юридичний вісник України. -2002. -№ 26.
3. Братусь С.Н. Юридические лица в советском гражданском праве: понятие, виды, государственные юридические лица. -М.: Госюриздат, 1947. -364 с.
4. Пушкин А.А. Советское государство как субъект гражданского права. -Х., 1965. -23 с.
5. Халфина Р.О. Общее учение о правоотношении. -М.: Юрид. лит., 1974. -351 с.
6. Борисова В.І. Юридична особа - універсальна правова форма участі організацій у цивільному обороті // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. -2003. -№ 2. -С.3-13.
7. Спасибо-Фатеева І. Деякі розсуди про юридичні особи та їхні організаційно-правові форми // Право України. -2007. -№ 2. -С.118-123.
8. Головизнин А. Некоторые вопросы участия в гражданском обороте органов государственной власти (местного самоуправления) // Хозяйство и право. -1999. -№ 6. -С.59-66.
9. Гражданское право: Учебник /Под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. -М.: ООО "ТК Велби", 2002. -Т.1. -776 с.
10. Андреев Ю.Н. Участие государства в гражданско-правовых отношениях. -СПб.: Юридический центр Пресс, 2005. -355 с.
11. Курс советского гражданского права. Учебник /Под ред. С.Н. Братуся. -М.: Юрид. лит., 1950. -366 с.
12. Советское гражданское право: Учебник /Под ред. С.Н. Братуся. -М.: Юрид. лит., 1984. -287 с.
13. Гражданское право: Учебник /Под ред. Е.А. Суханова. -М.: БЕК, 1998. -Т.1. -816 с.
14. Витквичюс П.П. Гражданская правосубъектность советского государства. -Вильнюс: Минтис, 1978. -208 с.
15. Брагинский М.И. Участие Советского государства в гражданских правоотношениях. -М.: Юридическая литература, 1981. -190 с.
16. Миколенко Я.Ф. Государственные юридические лица в советском гражданском праве // Советское государство и право. -1951. -№ 7. -С.41-52.
17. Закон України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти» від 22.02.2000 р., № 1490-III // ВВР України. -2000. -№ 20. -Ст. 148.
18. Цивільний кодекс України: Коментар /За заг. ред. Є.О. Харитонюва. -Х.: ТОВ "Одіссеї", 2003. -855 с.
19. Закон України «Про державне замовлення для задоволення пріоритетних державних потреб» від 22.12.1995 р., № 493/95-ВР // ВВР України. -1996. -№ 3. -Ст. 9 (із змінами, внесеними Законом України від 15.12.2005 р., № 3205-IV).
20. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга третья: Договоры о выполнении работ и оказании услуг. -М., 2002. -1053 с.
21. Гринкевич А.П. Гражданско-правовое положение казны: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. -М., 1995. -25 с.
22. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р., № 2121-III // ВВР України. -2001. -№ 5-6. -Ст. 30.
23. Закон України «Про заставу» від 02.10.1992 р., № 2654-ХП // ВВР України. -1992. -№ 47. -Ст. 642.
24. Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок перетворення у процесі приватизації державних, орендних підприємств і підприємств із змішаною формою власності у відкриті акціонерні товариства» від 11.09.1996 р., № 1099 // ЗП України. -1996. -№ 17. -Ст.489.
25. Закон України «Про цінні папери та фондовий ри-

ною» від 23.02.2006 р., № 3480-IV // ВВР України. -2006. - № 31. -Ст.268.

26. Долинская В.В. Акционерное право: Учебник /Отв. ред. А.Ю. Кабалкин. -М.: Юрид. лит., 1997. -352 с.

27. Красько И. О некоторых особенностях применения ст.63 Гражданского кодекса Украины в практике юридических лиц // Предпринимательство, хозяйство, право. - 1998. -№ 8. -С.13-16.

28. Сумской Д.А. Концепция органа юридического лица в теории гражданского права в теории гражданского права: Автореф. дис. . . докт. юрид. наук: 12.00.03 /Рос. гос. соц. ун-т. -М., 2007. -43 с.

29. Пушкин А.А. Ленин об экономической роли Советского государства и вопрос о гражданской правосубъектности государства // Вопросы государства и права: Сб. статей. -М.: Юрид. лит., 1970. -С.40-46.

30. Пятков Д.В. Участие Российской Федерации, субъектов Российской Федерации и муниципальных образований в гражданских правоотношениях: на примере разграничения публичной собственности. -СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. -329 с.

31. Цивільне право України: Підручник /Азімов Ч.Н., Сібільов М.М., Борисова В.І. та ін. -Х.: Право, 2000. -368 с.

32. Кантор Н. Цели и принципы создания юридических лиц публично-правовыми образованиями // Хозяйст-

во и право. -2004. -№ 5. -С.36-43.

33. Венедиктов А.В. О государственных юридических лицах в СССР // Вестник Ленинградск. ун-та: Сер. "Право" -1995. -№ 3. -С. 83-107.

34. Иоффе О.С. Развитие цивилистической мысли в СССР. -Л.: Изд-во Ленинград. ун-та, 1975. -Ч.1. -160 с.

35. Венедиктов А.В. Государственная социалистическая собственность. -М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1948. -839 с.

36. Ямпольская Ц.А. Органы советского государственного управления в современный период. -М.: Изд-во АН СССР, 1954. -103 с.

37. Лазарев Б.М. О компетенции органа советского государства // Советское государство и право. -1964. -№ 10. -С.42-53.

38. Дозорцев В.А. Права государственного предприятия на закрепленное за ним имущество: Дисс. . . канд. юрид. наук /Всесоюз. ин-т юрид. наук Минюста СССР. -М., 1953.

39. Ровный В.В. О категории "правовой модуль" и ее содержании // Государство и право. -1998. -№ 4. -С.85-88.

40. Патюлин В.А. Субъективные права граждан: основные черты, стадии, гарантии реализации // Советское государство и право. -1971. -№ 6. -С.24-32.

Надійшла до редколегії 15.11.2007

ИВАНОВ С.А. ОСУЩЕСТВЛЕНИЕ ГРАЖДАНСКИХ ПРАВ ГОСУДАРСТВА ОРГАНАМИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ

На основании анализа субъектного состава отношений, соотношение правосубъектности государства и государственных учреждений, возможности установления взаимоотношений между этими субъектами и их содержания доказывається многоличность органов государственной власти в гражданских отношениях.

***

IVANOV S.A. REALIZATION OF CIVIL RIGHTS OF THE STATE BY THE STATE POWER ORGANS

On the basis of the analysis of the subjective composition of the relations, proportion of the legal personality of the state and state institutions, possibility of establishing mutual relations between these subjects and the essence of the relation many-sided feature of the state power organs in civil matter have been proved.

УДК 349.2+347.641

О.О. КОВАЛЕНКО, канд. юрид. наук, доц.

Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОБОЧОГО ЧАСУ НЕПОВНОЛІТНІХ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Досліджуються сучасні проблеми правового регулювання робочого часу неповнолітніх в контексті реформування законодавства про працю. Визначається концепція регулювання праці неповнолітніх у майбутньому Трудовому кодексі України.

Надання Україні статусу країни з ринковою економікою зумовило необхідність розробки такого правового регулювання праці, яке б відповідало не тільки стандартам ринку, але й поєднувало і конституційний напрям розвитку як соціальної держави. Особливої уваги у цьому напрямі потребує правове регулювання робочого часу неповнолітніх. А вже за даними соціологічних досліджень Державного інституту розвитку сім'ї та молоді 18 % дітей зайняті важкою фізичною працею, а 3 % учнів працюють

більше 8 годин на добу [1]. Вирішення вказаної проблеми є першочерговим завданням для української сім'ї, молоді, майбутнім якої і є молоде покоління.

Дослідження окремих елементів проблем правового регулювання робочого часу неповнолітніх у контексті прийняття нового Трудового кодексу України займалися В. Венедиктова [2], М. Гордієнко [3] та інші, але поза увагою вчених залишилася першооснова, загальна вимога до кодифікації з приводу цього питання. Мова йде про виро-